88- KITABU'D-DIYAT
1- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
Ve Haddlerde Ikrar Babi
3- Hâkimin, Katl Suçuyla Ittihâm Edilen Kisiyi Sorguya Çekmesi, Nihayet Suçunu Ikrar Ederse Hadd Uygulamasi Ve Haddlerde Ikâr Babi
4- Bâb: Bir Sahis Diger Bir Sahsi Tasla Yâhud Deynekle Öldürdügü Zaman (Öldürdügü Seyle Mi, Yoksa Kiliçla ' Mi Kisas Yapilir)?
5- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
6- Tasla Kisas Yapan Kimse Babi
7- Bâb:
8- Haksiz Olarak Bir Adamin Kanini Isteyen Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babi
9- Hatâ Ile Öldürmede Maktulün Velîsinin Kaatilden Affi, Maktulün Ölmesinden Sonradir Babi
10- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
11- Bâb: Sahis, Öldürmeyi Bir Kerre Ikrar Ederse Bu Ikrari Ile Öldürülür
12- Erkegin, Kadini Öldürmesi Babi
13- Yaralamalarda Erkekler Ile Kadinlar Arasinda Kisas (Yapilmasi) Babi
14- Nefsi Yâhud Bir Organi Hususunda Hâkimin Hükmü Olmaksizin Hakkini Alan Yâhud Kisas Yapan Kimse Babi
15- Bâb: Bir Sahis Kalabalik Içinde Sikisip Öldügü Yâhud Öldürüldügü Zaman (Hüküm Nasildir)?
16- Bâb: Bir Sahis Yanlislikla Kendini Öldürdügü Zaman, Onun Için Diyet Yoktur
7- Bâb: Bir Sahis Diger Bir Kimseyi Isirdigi Ve Isiranin Ön Disleri Düstügü Zaman (Ona Birsey Lâzim Gelir Mi, Gelmez Mi)?
18- Bâb: Dis, Dise Mukaabil (Sökülür)
19- Parmaklarin Diyeti Babi
20- Bâb: Bir Topluluk Bir Kimseye Musibet Yaptiklari Zaman Onlardan Herbiri Cezaya Ugratilir Yâhud (Öldürmüslerse) Hepsi Kisas Yapilir Mi?
21- Kasâme Yemini Babi
22- Bir Kavmin Evlerine Izinleri Olmaksizin Tirmanip Bakan, Onlarin Da Gözünü Çikardiklari Kimseye Diyet Yoktur Babi
23- Âkile Cemâati Babi
24- Kadinin Cenîni(Nin Hükmünü Beyân) Babi
25- Kadinin Cenininin Hükmü, Öldürülen Kadinin Diyetinin Öldürenin Babasi Ve Babasinin Asabesi Üzerine Oldugu; Çocuk Üzerine Olmadigi Babi
26- Köle Yâhud Çocuktan Yardim Isteyen Kimse Babi
27- Bâb:
28- Bab:
29- Bir Zimmîyi Cürümsüz Olarak Öldüren Kimsenin Günâhi(Ni Beyân) Babi
30- Bâb: "Kâfir Kisiye Bedel Müslüman Öldürülmez'
31- Bâb: Müslüman Kisi Öfke Sirasinda Bir Yahudi'ye Tokat Vurdugu Zaman (Üzerine Birsey Lâzim Gelmez)

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

88- KITABU'D-DIYAT

(Diyetler Kitabi) [1]

Ve Yüce Allah'in su kavli: "Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezasi, içinde ebedî kalici olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadab etmistir, ona la 'net etmistir ve ona çok büyük bir azâb hazirlamistir" (en-Nisâ: 93) [2]

1-.....Amr ibn Surahbîl söyle demistir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle dedi: Bir adam:
— Yâ Rasûlallah! Allah katinda hangi günâh en büyüktür? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Allah seni yarattigi hâlde Allah'a bir benzer çagirmandir" buyurdu.
O adam:
— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordu. Rasûlullah:
— "Sonra beraberinde yemek yemesinden korktugun için çocugunu öldürmendir" buyurdu.
O zât:
— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi. Rasûlullah:
— "Sonra komsunun esiyle zina edismendir" buyurdu.
Azîz ve Celîl olan Allah, bunlarin tasdîki olmak üzere su âyetleri indirdi: ('Onlar ki, A ilah 'in yanina baska bir tanri daha (katip) tapmazlar. Allah'in haram kildigi cana haksiz yere kiymazlar, zina etmezler. Kim bunlari yaparsa cezaya çarpar. Kiyamet günü de azabi katmerlesir ve o azabin içinde hor ve hakîr ebedî birakilir" (ei-
Furkaan: 68-69) [3].

2-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Mü'min kisi, kendisine haram bir kan bulasmadikça dâima dîninden (mülhem oldugu) bir genislik içindedir" buyurdu [4].

3-.....Bize îshâk tahdîs etti: Ben babam Saîd ibn Amr'dan isittim, söyle tahdîs ediyordu: Abdullah ibn Umer (R): Nefsini içine atan kimseler için hiçbir çikis ve kurtulus olmayan islerin helak edicilerinden biri, kan dökmeye halâl kilici bir hakk olmaksizin haram kan dökmektir, demistir.

4- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, el-A'mes'ten; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Abdullah (ibn Mes'ûd-R): Peygamber (S):
— "(Kiyamet gününde) insanlar arasinda verilecek ilk hüküm, kan da'vâlari hakkindadir" buyurdu, demistir [5].

5-.....Bize Atâ ibn Yezîd tahdîs etti. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy tahdîs etti. Ona da Zuhre ogullari'nin yeminli dostu olan el-Mikdâd ibn Amr el-Kindî tahdîs etmistir. Bu zât, Bedir'de

Peygamber (S) ile beraber hazir bulunmustu; o söyle demistir: Bir kerresinde RasûluIlah(S)'a:
— Yâ Rasûlallah! Ben bir kâfirle karsilassam, onunla vurussak da o benim elimi kilici ile vurup koparsa, sonra benden kaçip bir agaca siginsa da "Ben Allah için müslümân oldum ("Lâ ilahe ilte'Hâh")" dese, onu bu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim? dedim.
Rasûlullah:
— "Hayir sen onu öldürme!" buyurdu.
— Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesti kopardi da, tevhîd kelimesini elimi kopardiktan sonra söyledi, ben onu öldürebilir miyim? dedim. Rasûlullah:
— "Sakin onu öldürme! Eger öldürürsen o senin onu öldürmezden evvelki vaziyelindedir! (Çünkü müslümân olmus kani ma'sûm-dur.) Sen de onun söyledigi tevhîd kelimesini söylemezden evvelki vaziyetindesin (çünkü kanin kisas ile mübâh olmustur)" buyurdu [6].
Ve Habîb ibn Ebî Amrete, Saîd ibn Cubeyr'den söyledi ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) Mikdâd'a:
— "Ey Mikdâd!Mü'min bir kisi, kâfirlerden meydana gelen kavminin beraberinde îmânini gizlese de (selâmete erisince) îmânini açiga çikarsa, bunun üzerine sen de onun (îmânina i'timâd etmeyerek) öldürsen (bu dogru olmaz). Nitekim sen de hicretten önce Mekke'de îmânini böyle gizliyordun!" buyurdu [7].

1- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

'(Kim bir cani, bir can mukaabilinde veya yeryüzünde bir fesâd çikarmaktan dolayi olmayarak öldürürse, bütün insanlari öldürmüs gibi olur.) Kim de onu kurtarirsa, bütün insanlari diriltmis gibi olur.,, "
(el-Mâide: 32).
ibn Abbâs, son fikranin tefsiri hakkinda: Kisas nev'inden bir hakk müstesna, öldürülmesi haram kilinan bir kimseyi öldürülmekten kurtaran, sanki bütün insanlari kurtarmis gibi olur, demistir [8].

6-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'mes'ten; o da Abdullah ibn Murre'den; o da Mesrûk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Haksizca öldürülen her nefsin öldürülme günâhindan muhakkak bir pay ilk Âdem oglu üzerine de olur" buyurmustur [9].

7-..... Bize Su'be tahdîs etti: Bana Vâkid ibn Abdillah haber verip, babasi Muhammed ibn Zeyd'den söyledi, o da Abdullah ibn Umer(R)'den isitmistir ki, Peygamber (S) -Veda Hacci'nda Akabe cemresi yaninda insanlarin toplanmasi sirasinda-:
— "Benden sonra bir birlerinizin boyunlarini vuran kâfirlere dön-meyiniz!" buyurmustur [10].

8-.....Cerîr ibn Abdillah (R) söyle demistir: Peygamber (S) Veda Hacci'nda bana "Insanlari sustur!" diye emretti de, yaptigi hutbede: "Benden sonra kâfirlerin âdetine dönüp birbirlerinizin boyunlarini vurmayiniz!" buyurdu.

Bu hadîsi Ebû Bekre ile Ibn Abbâs da Peygamber'den rivayet ettiler [11]

9-.....Bize Su'be, Firâs'tan; o daes-Sa'bî'den; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Büyük günâhlar Allah 'a ortak tanimak, ana-babaya isyan etmek -yâhud: Gamûs yemini yapmak-" buyurdu. Râvî Su'be böyle sekkli söyledi.
Muâz ibn Muâz el-Anberî söyle dedi: Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: "Büyük günâhlar, Allah 'a ortak tanimak, gamûs yemini etmek, ana-babaya âsî olmak -yâhud: Insan öldürmektir-" buyurdu [12]
.

10-..... Bize Ubeydullah ibn Ebî Bekr tahdîs etti ki, kendisi Enes ibn Mâlik(R)'ten isitmistir. Peygamber (S): "Büyük günâhlar..." buyurdu.
Ve yine bize Amr (ibn Merzûk) tahdîs etti: Bize Su'be, Ibnu Ebî Bekr'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Büyük günâhlarin en büyügü Allah 'a sirk kosmak, nefis öldürmek, ana-babaya ezâ etmek ve yalan söz söylemek -yâhud: Yalan sâhidligi yapmaktir-" buyurdu [13].

11-..... Bize Ebû Zabyân tahdîs edip söyle dedi: Ben Usâme ibn Zeyd ibn Hârise(R)'den isittim, o tahdîs ederek söyle dedi: Rasû-lullah (S) bizi Cuheyne kabilesinden el-Huraka boyu üzerine cihâda göndermisti. Bizler sabah vakti o kavme baskin yaptik ve onlari bozguna ugrattik. Ben, Ensâr'dan bir adamla beraber onlardan bir kimseye kavustuk. Biz onu kusatip yakalayinca "Lâ ilahe ille'llâh "dedi. Bu tevhîd sözü üzerine Ensârî arkadasim ondan kendini çekti. Fakat ben mizragimi ona sapladim ve onu öldürdüm. Medine'ye geldigimizde bu hâdise Peygamber'e ulasti da bana:
— "Yâ Usâme! Sen o adami 'Lâ ilahe ille'llâhu' demesinin ardindan niçin öldürdün?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! O bu sözü ancak ölümden sigimci olarak söylemistir, dedim.
Rasûlullah:
— "Sen onu *Lâ ilahe iüe'Üâh' demesinin ardindan niçin öldürdün?" buyurdu ve bu soruyu bana karsi devamli tekrar ediyordu.
Nihayet ben:
— Keski bu günden önce müslümân olmayaydim! diye temem-nî ettim [14].

12-..... Bize Yezîd ibn Ebî Habîb el-Misrî, Ebû'l-Hayr'dan; o da es-Sunabihî'den tahdîs etti ki, Ubâde ibnu's-Sâmit (R) söyle demistir: Ben Akabe gecesinde Rasûlullah (S) ile bey'at etmis olan na-kîblerden birisiyim. Biz o gece Rasûlullah'a su sartlar üzerine bey'at ettik: Allah'a hiçbirseyi ortak kilmamak, hirsizlik yapmamak, zina etmemek, Allah'in haram kildigi cani öldürmemek, iftira etmemek, âsî olmamak, bunlara sâdik kaldigimiz takdirde cennetle müjdelenmek, bu günâhlardan birini islersek bunun hükmünün Allah'a âid oldugu (üzerine) [15].

13-..... Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki,

Peygamber (S): "Her kim biz müslümân-lara silâh çekip kital ederse artik o kimse biz müslümânlardan degildir" buyurmustur.

Bu hadîsi Ebû Mûsâ el-Es'arî de Peygamber(S)'den rivayet etmistir [16].

14-.....Bize Eyyûb ve Yûnus, el-Hasenu'l-Basrî'den tahdîs ettiler ki, el-Ahnef ibnu Kays söyle demistir: Ben (Alî ile Muâviye arasindaki Siffîn harbi sirasinda) su adama (Alî ibn Ebî Tâlib'e) yardim etmek için gidiyordum. Bana Ebû Bekre kavustu da:
— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Ben:
— Su adama yardim edecegim! dedim. O bana söyle dedi:
— Haydi geri dön! Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan isittim: "Iki müslümân kiliçlanyle karsilastiklari zaman ölen de, öldüren de atestedir" Duyuruyordu. Ben: Yâ Rasûlallah, öldüren böyledir amma ölene ne oluyor? diye sordum. Rasûlullah: "Ölen de arkadasini öldürmeye hirsli idi" buyurdu [17].

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) olmasi niyâziyle Ondördüncü Cildin Sonu

Ve Haddlerde Ikrar Babi

"Ey îmân edenler, maktuller hakkinda size kisas yazildi. Hürr, hürr ile; köle, köle ile; disi, disi ile (kisas olunur). Fakat kimin lehinde maktulün kardesi tarafindan cüzf birsey affolunursa (hemen kisas düser). Artik Örfe uymak, onu güzellikle ödemek (lâzimdir).
Bu, Rabb 'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde
kim bundan sonra tecâvüzde bulunursa, onun için pek aCltlCl bir azâb Vardir" (el-Bakara: 178) [18]
.

3- Hâkimin, Katl Suçuyla Ittihâm Edilen Kisiyi Sorguya Çekmesi, Nihayet Suçunu Ikrar Ederse Hadd Uygulamasi Ve Haddlerde Ikâr Babi

15-.....Bize Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten söyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, (Ensâj-'dan) bir cariyenin basini iki tas arasinda ezmisti (ve zînetlerini almisti). (O câriye ölmek üzere iken Peygamber'in huzurunda:)
— Sana bu cinayeti kim isledi? Fulân mi, fulân mi? diye sorulup, nihayet Yahudi'nin adi anilinca, câriye basi ile "Evet" isareti yapti.
Bunun üzerine Yahûdî yakalanip getirildi. Bu fiili devamli soruldu, nihayet bu cinayeti ikrar edince, onun da basi tasla ezildi [19].

4- Bâb: Bir Sahis Diger Bir Sahsi Tasla Yâhud Deynekle Öldürdügü Zaman (Öldürdügü Seyle Mi, Yoksa Kiliçla ' Mi Kisas Yapilir)? [20]

16-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Medîne'de bir câriye kadin üzerinde gümüs zînet

esyalari oldugu hâlde disari çikmisti.
Enes dedi ki: Bir Yahûdî o kadina bir tas atmis.
Enes dedi ki: Yarali kadin ölmek üzere iken Peygamber'in yanina getirildi. Peygamber (S) ona:
— "Seni fulân kimse mi öldürdü?" diye sordu.
Kadin ("Hayir" ma'nâsina) basini yukari kaldirdi. Peygamber soruyu tekrar etti ve:
— "Seni fulân kimse mi öldürdü?" buyurdu.
Kadin yine ("Hayir" yerine) basini kaldirdi. Peygamber üçüncü defasinda:
— "Seni fulân kimse mi öldürdü?" diye sordu.
Bu sefer kadin "Evet" ma'nâsina basini asagiya indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah o Yahudi'yi çagirtti (da sorusturma yapip suçunu i'tirâf edince) onu da iki tas arasinda öldürdü [21].

5- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

Biz onda (Tevrat'ta) onlarin üzerine (sunu) yazdik:
Cana can, göze göz, buruna burun, kulaga kulak, dise dis karsiliktir; yaralar birbirine kisastir. Fakat kim bunu sadaka olarak bagislarsa o, kendisine keffârettir* Kim Allah hn indirdigi hükümlerle hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (ei-Mâide: 45) [22].

17-.....Bize el-A'mes, Abdullah ibn Murre'den; odaMesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Rasûlul-lah (S) söyle buyurdu: "Allah'tan baska (ibâdete lâyik) tanri bulunma-digina ve benim A ilah 'in Rasûlü olduguma sehâdet etmekte olan müs-lümân bir kimsenin kani halâl olmaz, ancak su üç seyden biri ile halâl olur: Maktulün hayâti karsiliginda öldürülmesi, zina edenin evli olmasi, Islâm Dînî'nden çikip müslümân cemâatini terketmesi!" [23].

6- Tasla Kisas Yapan Kimse Babi

18-.....Bize Su'be, Hisâmibn Zeyd'den; o daEnes(R)'ten söyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, üzerindeki gümüs zînet esyalarim almak için bir cariyeyi tas ile öldürdü. Ölmeye yüz tutmus oldugu hâlde bu câriye Peygamber(S)'in yanina getirildi. Peygamber ona:
— "Seni fulan kimse mi Öldürdü?" diye sordu. Kadin basiyle "Hayir" diye isaret etti.
Peygamber ikinci defa bir ismi zikrederek sordu. Kadin yine basiyle "Hayir" diye isaret etti. Üçüncü sorusunda ise kadin basiyle "Evet!" diye olumlu bir isaret verdi. Bunun üzerine Peygamber o Yahudi'yi iki tas ile öldürdü [24].

7- Bâb:

"Her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki seyden hangisi kendisi hakkinda hayirli ise onu isteyebilir (yâni iki sey arasinda muhayyerdir; ya kendisine diyet verilir, ya maktulün ehli kisas ettirir)"

19-.....Bize Ebû Hureyre (R) söyle tahdîs etti: Huzâahlar, Câhiliyet günlerinde öldürülmüs bir Huzâali adama karsilik Leys ogullarindan bir kimseyi Mekke fethi yilinda öldürmüslerdi. Rasûiul-lah(S)'a haber verilince, hemen ayaga kalkti, yaptigi hutbesinde sunlari söyledi:
— "Sübhesiz Allahfîlin ordusunu Mekke'ye girmekten habset-mistir, Allah Mekkeliler üzerine kendi rasûlü ile mü'minleri saldirt-mistir. Haberiniz olsun: Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadigi gibi, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktir. Biliniz ki, o ancak bana da yalniz bir gündüzün bir saatinde halâl kilinmistir. Bilmis olunuz ki, iste bu saatimde Mekke benim için de haramdir. Mekke'nin dikeni bile koparilmaz, agaci kesilmez, yitigini kimse elini uzatip alamaz, ancak sahibini aramak için arayip i'lân edici kimse alabilir. O hâlde her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki seyden hangisi kendisi hakkinda hayirli ise, onu isteyebilir (yânî iki sey arasinda muhayyerdir: Ya kendisine diyet verilir, yâhud maktulün ehli kisas ettirir)/"
Bu hutbe üzerine Yemen ahâlîsinden olup Ebû Sâh denilen bir adam ayaga kalkti da:
— Yâ Rasûlallah! Su söylediklerini benim için yaz! dedi.
Rasûlullah da:
— "Bunlari Ebû Sâh için yazin!" emrini verdi.
Sonra Kureys'ten bir zât ayaga kalkti, o da:
— Yâ Rasûlallah! Izhir otu müstesna olsun! Çünkü biz onu eylerimizin insâsinda ve kabirlerimizde kullaniyoruz! dedi.
Rasûlullah:
— "Izhir müstesna olsun!" buyurdu.
Ubeydullah, Seybân'dan fîl lafzi hususunda Harb ibn Seddâd'a mutâbaat etti. Bâzi kimse de (yânî seyh Muhammed ibn Yahya ez-Zuhlî) Ebû Nuaym'dan "Allah Mekke'de katli haram kilmistir" sek-linde söyledi. Ubeydullah da: "Yâhud da maktulün ehli kisas yaptirir" seklinde söylemistir [25].

20-.....îbn Abbâs (R) söyle demistir: Isrâîl ogullan'nda kisas vardi, fakat onlarda diyet yoktu. Yüce Allah, Kitâb'mda bu ümmete hitaben: "Ey îmân edenler, maktuller hakkinda size kisas yazildi. Hürr, hürr ile; köle köle ile; disi disi ile (kisas olunur). Fakat kimin lehinde maktulün kardesi tarafindan cüz T birsey affolunursa, artik örfe uymak, onu güzellikle ödemek lâzimdir... " {d-Bakara: 178) buyurdu.
Ibn Abbâs "Fe men ufiye" kavlini tefsir ederek, söyle dedi: Afv, amden öldürmede maktulün velîsinin kaatilden diyet kabul etmesidir (ve kani terketmesidir).
Yine Ibn Abbâs: "FeHtibâun bVl-ma'rûf" da maktulün velîsinin kaatilden ma'rûf veçhile diyeti istemesi ve kaatilin de o diyeti güzellikle ödemesidir, dedi [26].

8- Haksiz Olarak Bir Adamin Kanini Isteyen Kimse(Nin Hükmünü Beyân) Babi

21-..... Bize Nâfi' ibn Cubeyr, Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah'a insanlarin en sevimsiz olani üç siniftir: a. Harem içinde zulüm ve haksizlik eden; b. Islâm camiasi içinde Câhiliyet âdetini arastirip, onu bulup yasatmak isteyen (mürteci'), c. Haksiz yere dökmek için ma'sûm bir kisinin kanim külfetle arastiran" [27].

9- Hatâ Ile Öldürmede Maktulün Velîsinin Kaatilden Affi, Maktulün Ölmesinden Sonradir Babi

22-.....Âise (R) söyle demistir: Uhud günü harb sirasinda Iblîs insanlarin içinde:
— Ey Allah'in kullari, arka tarafinizdan sakininiz! diye bagirdi.
Bu ses ile mücâhidlerin önde bulunanlari, arka taraftakiler üzerine döndüler, (onlari düsman sanarak hücum ettiler). Nihayet Hu-zeyfe'nin babasi el-Yemân'i öldürdüler.
Huzeyfe:
— (Ne yapiyorsunuz?) O babamdir, o babamdir! (Onu öldürmeyin!) diye bagirdi (Fakat onu isitmediler) ve yanlislikla Yemân'i öldürdüler.
Huzeyfe yanlislikla olan bu öldürmeye karsi:
— Allah sizleri magfiret eylesin! demekle yetindi.
Râvî: Uhud günü müsrikler bozulmus, hattâ onlardan bir topluluk Taife kadar kaçip onlara katilmislardi, demistir [28].

10- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Bir müzminin diger bir mü'mini, yanlislik eseri olmayarak öldürmesi yakismaz. Kim bir mü 'mini yanlislikla öldürürse, mü ymin bir köleyi azâd etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzimdir.
Meger ki, onlar o diyeti sadaka olarak bagislamis olsunlar. Eger öldürülen mü'min olmakla beraber size düsman bir kavimden ise, o zaman öldürenin bir köle azâd etmesi lâzimdir. Sayet kendileriyle aranizda andlasma olan bir kavimden ise, o vakit mirasçilarina bir diyet vermek ve bir de mü 9min bir köle azâd etmek gerekir. Kim bunlari bulamazsa Allah 'tan tevbesinin kabulü için birbiri ardinca iki ay oruç tutmasi îcâb eder. Allah herseyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet SâhIbIdIr" (en-Nisâ: 92) [29].

11- Bâb: Sahis, Öldürmeyi Bir Kerre Ikrar Ederse Bu Ikrari Ile Öldürülür

23-.....Bize Enes ibn Mâlik (R) söyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, bir cariyenin basini iki tas arasinda ezdi. Ölmek üzere olan kadina:
— Bunu sana kim yapti? Fulân kimse mi, Fulân kimse mi? diye soruldu.
Nihayet o Yahudi'nin ismi söylenince, kadin basiyle "Evet" diye isaret etti. Yahûdî yakalanip getirildi, soruldu, o da suçunu i'tirâf edince Peygamber (3) emretti de onun basi da tasla ezildi.
Râvî Hemmâm ibn Yahya "Iki tasla ezildi" diye söylemistir [30].

12- Erkegin, Kadini Öldürmesi Babi

24-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber

(S) bir Yahûdî erkegini, üstündeki gümüs zînetlerini almak için öldürdügü bir câriye kadina mukaabil öldürmüstür [31].

13- Yaralamalarda Erkekler Ile Kadinlar Arasinda Kisas (Yapilmasi) Babi

Ilim ehli (yânî onlarin cumhuru) da: Erkek, kadina mukaabil öldürülür, demislerdir. Umer ibnu'l-Hattâb'dan: Nefse ulasan her kasitli öldürmede ve onun asagisinda olacak her yaralamada, kadin, öldürdügü erkekten dolayi kisas edilir, dedigi zikrolunuyor.
Umer ibnu Abdilazîz de Umer'in rivayet ettigi bu görüse gitmistir. Ibrâhîm en-Nahaî, Ebu'z-Zinâd, ve Ebu'z-Zinâd'in bâzi arkadaslari da bu görüse gitmislerdir [32].
Enes ibnu'n-Nadr'in kizkardesi er-Rubeyy', bir insani yaraladi da Peygamber (S): "Kisas" buyurdu [33].

25-.....Âise (R) söyle demistir: Biz Peygamber(S)'e hastaliginda agzina ilâç koymustuk. O da bize "Ilâç vermeyin" diye isaret etmisti. Fakat biz:
— Rasûlullah'in ilâç istememesi, hastanin ilâçtan hoslanmama-sidir, dedik (ilâç vermeye devam ettik).
Rasûlullah- ayihnca:
— "Sizlerden ev içinde bulunan herkes hiç kimse katmadan muhakkak bu ilâçtan alacaktir, ancak Abbâs müstesna! Çünkü o beni ilâçlamakta sizinle bulunmadi" buyurdu [34].

14- Nefsi Yâhud Bir Organi Hususunda Hâkimin Hükmü Olmaksizin Hakkini Alan Yâhud Kisas Yapan Kimse Babi [35]

26-.....Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti; ona da el-A'rec tahdîs etti ki, o Ebû Hureyre(R)'den isitmistir. Ebû Hureyre de Rasûlul-lah(S)'tan: "Bizler (dünyâda) sonra gelenleriz, (âhirette) öne geçecek olanlariz*.." buyururken isittigini söylüyordu.
Yine bu isnâd ile Rasûlullah (S): "Eger sen evinde iken içeriye bakmasina izin vermedigin bir kimse, senin evinin içine baksa, sen de ona bir tas atip gözünü çikarsan, senin üzerine günâh yoktur" buyurdugunu rivayet etti [36].

27-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Humeyd et-Tavîl'den söyle tahdîs etti: Bir adam, Peygamber(S)'in evinin içine dogru bakti. Peygamber de hemen elindeki enli oku, o kimseye dogru yöneltti.
Yahya dedi ki: Ben Humeyd'e:
— Bu hadîsi sana kim tahdîs etti? diye sordum. Humeyd:
— Bunu bana Enes ibn Mâlik tahdîs etti, diye cevâb verdi [37].

15- Bâb: Bir Sahis Kalabalik Içinde Sikisip Öldügü Yâhud Öldürüldügü Zaman (Hüküm Nasildir)? [38]

28-.....Âise (R) söyle demistir: Uhud günü oldugu zaman müsrikler harb meydaninda bozguna ugratildilar. Bu sirada Iblîs (müs-lümânlarin içinde):
— Ey Allah'in kullan! Arkanizdan gelenlerle mukaatele ediniz! diye bagirdi.
Bu ünleme ile önde bulunanlar arkadan gelenleri müsriklerden sanarak, onlarla harbetmek için geri döndüler. Bunlar ve onlar mukaatele ettiler. Bu sirada Huzeyfe bir de bakti ki, arkadaki babasi el-Yemân'dir (Müslümanlar onu müsriklerden sanarak öldürüyorlardi). Hemen:
— Ey Allah'in kullan! O benim babamdir! O benim babamdir!
diye bagirdi...
Âise dedi ki: Vallahi müslümânlar ondan ayrilmayip nihayet onu (yanlislikla) öldürdüler. Huzeyfe (onlarin, babasini müsriklerden sanarak yanlislikla öldürmüs olmalari özründen dolayi):
— Allah sizleri magfiret eylesin! dedi.
Bu senedle gelen bir rivayette Urve: Bu fiilden dolayi Huzeyfe'-den tâ Allah'a kavusuncaya kadar babasi üzerine bir hüzün bakiyye-si devam edip durdu, demistir [39].

16- Bâb: Bir Sahis Yanlislikla Kendini Öldürdügü Zaman, Onun Için Diyet Yoktur

29-.....Seleme ibnu'I-Ekvâ (R) söyle demistir: Bizler Peygamber (S) ile beraber Hayber gazasina çiktik. Yolda giderken sahâbîler-den bir adam (amcam) Âmir ibnu'l-Ekvâ'a:
— Yâ Âmir! Kisa vezinli siirlerinden bizlere dinlet! dedi. Bunun üzerine Âmir, recez denilen kisa vezinli siirlerini tegannî ile okuyarak kaafilenin develerini yollandirdi. Peygamber:
— "Siir insâd ederek develeri yollandiran kimdir?" diye sordu. 'u Sahâbîler:
— Âmir ibnu'I-Ekvâ'dir! Dediler
Peygamber:
— "Allah ona rahmet eylesin!" diye duâ etti.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Âmir'le bizi faydalandirmak için keski onu bizlere bagislasaydin! dediler.
Nihayet Hayber gecesinin sabahinda Âmir yaralandi (ve bundan öldü). Bir topluluk:
— Âmir'in ameli bâtil oldu, o kendini öldürdü! dediler.
Ben Hayber'den döndügüm sirada onlar hâlâ:
— Âmir'in âmeli bâtil oldu! diye konusuyorlardi.
Bunun üzerine ben Peygamber'e geldim ve:
— Ey Allah'in Peygamberi! Babam, anam Sana feda olsun! Bâzi'/ kimseler Âmir'in gazasinin bâtil ve sehîdliginin mükâfâtsiz oldugu* \ nu iddia ettiler! dedim.
Peygamber:
— "Bu iddiada bulunan kimse yalan söylemistir. Sübhesiz Âmir için iki ecir ve sevâb vardir: Muhakkak ki o bir câhiddir, bir mücâ-hiddir. Hangi sehidin ecri onun ecrinden daha ziyâde olabilir!" buyurdu [40].

7- Bâb: Bir Sahis Diger Bir Kimseyi Isirdigi Ve Isiranin Ön Disleri Düstügü Zaman (Ona Birsey Lâzim Gelir Mi, Gelmez Mi)?

30-.....Bize Katâde tahdîs edip söyle dedi: Ben Zurâre ibn Evfâ'dan isittim, o da Imrân ibn Husayn'dan: Bir adam diger bir adamin elini isirdi. Isinlan kimse elini isiranin agzindan siddetle çekti. Bu çekisten isiranin ön disleri düstü. Sonunda Peygamber(S)'e gelip muhakeme oldular. Peygamber:
— "Biriniz kardesini, kuvvetli erkek devenin isirisi gibi isirir (mi)? Senin dökülen dislerin için diyet yoktur!" buyurdu [41].

31-.....Ya'lâ ibn Umeyye (R) söyle demistir: Ben bir gazveye çiktim. Bir adam diger bir adami isirdi. Isinlan kimse elini siddetle çekti. Bu çekisle isiranin ön disini yerinden çikardi. Peygamber (S) düsen disin diyeti olmadigina hükmetti.

18- Bâb: Dis, Dise Mukaabil (Sökülür)

32-..... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes(R)'ten söyle tahdîs etti: en-Nadr'm kizi er-Rubeyy', bir cariyeye tokat vurdu ve onun disini kirdi. Disi kiriian cariyenin ailesi Peygamber (S)'e gelip da'vâyi ar-zettiler. Peygamber, er-Rubeyy' üzerine kisas emretti [42].

19- Parmaklarin Diyeti Babi

33-.....Bize Su'be, Katâde'den; o da Ikrime'den; o da îbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "iste su ve su, yâni küçük i parmakla bas parmak (diyet hususunda) müsavidir" buyurmustur [43].

34-.....Buradaki senedde de Ibn Abbâs: Ben Peygamber(S)'den bunun benzerini isittim, demistir.

20- Bâb: Bir Topluluk Bir Kimseye Musibet Yaptiklari Zaman Onlardan Herbiri Cezaya Ugratilir Yâhud (Öldürmüslerse) Hepsi Kisas Yapilir Mi? [44]

Mutami, es-Sa'bfden söyledi ki: Iki kisi bir adami , Alî'ye getirip, onun hirsizlik yaptigina sâhidlik etmisler. Alî de bu sehâdetle hirsizligi sabit olan o kimsenin elini kesmis. Sonra bu iki sâhid baska bir adami daha Alî'nin huzuruna getirmisler de:
Biz evvelki adamin hirsizlik yaptiginda yanildik! demisler. Bunun üzerine Alî, o iki sahidin diger kimse aleyhindeki sehâdetlerini de iptal etmis ve o iki kisi yakalanip onlardan, birinci adamin kesilen elinin diyeti alinmistir.
Alî: Eger ben sizin sâhidliginizde yalan söylemeyi kasdettiginizi bilmis olaydim, muhakkak sizin [45]

elinizi keserdim! Demistir .

35- Buhârî söyle dedi: Ve bana Ibnu Bessâr söyledi. Bize Yahya ibn Saîd, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da Ibn Unier(R)'den söyle tahdîs etti: Bir oglan aldatilarak öldürüldü. îbn Umer:
— Eger bu öldürme fiilinde San'â ahâlîsi istirak etmis olsalardi, muhakkak ben onlarin hepsini öldürürdüm, demistir.
Mugîre ibnu Hakîm es-San'ânî, babasi Hakîm'den: Dört kisi bir çocugu öldürdüler. Bunun üzerine Umer de ayni sözü söyledi, demistir.
Ebû Bekr, Ibnu'z-Zubeyr, Alî ibn Ebî Tâlib, Suveyd ibnu Mu-karrin dörtlüsü de tokattan kisas yapmislardir.
Umer de vurmadan dolayi kirbaçla kisas yapmistir. Alî ibn Ebî Tâlib de üç kamçi vurmaktan dolayi kisas yapmistir.
Kaadi Surayh da bir deynek vurmasindan ve küçük yaralardan dolayi kisas yapmistir [46].

36-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) hasta iken (baygin hâlinde) agzina ilâç koyduk. O da bize:
— "Ilâç vermeyin!" diye isaret etmeye basladi. Biz:
— Rasûlullah'm çekinmesi, hastanin ilâci sevmemesidir! dedik
(ve ilâç vermeye devam ettik). Ayilmca:
— "Ben sizi ilâç vermekten nehyetmedim mi?" diye azarladi. Biz yine:
— Hasta ilâçtan hoslanmaz (onun için azarliyor), dedik (ve ilâç vermeye devam etmek istedik).
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sizden ev içinde bulunan herkes, hiç kimse kalmaksizin bu ilâçtan alacaktir. Iste ben ona bakiyorum. Yalniz Abbâs müstesnadir. Çünkü o, beni ilâçlamakta sizinle bulunmadi!" buyurdu .

21- Kasâme Yemini Babi [47]

Ve el-Es'as ibn Kays söyle demistir: Peygamber (S):
"(Da'vâni isbât edecek sey) senin iki sahidindir, yâhud da onun yemini vardir" buyurdu [48].
Abdullah ibnu Ebî Muleyke de: Muâviye ibn Ebî Sufyân kasâme yemini ile kisas yapmadi, demistir.
Umer ibn Abdilazîz (99 senesinde) Basra üzerine emîr ta'yîn ettigi Adiyy ibn Ertae'ye, yagcilarin evlerinden bir evin yaninda bulunmus olan bir maktul hakkinda söyle yazmistir:
"Eger maktulün sahihleri beyyine bulurlarsa (onunla hükmet), sâhibleri beyyine bulamazlarsa bu hususta beyyinesiz olarak hüküm vermekle insanlara zulmetme! Çünkü bu is, kiyamete kadar hakkinda hüküm verilemiyecek olan bir istir!" [49]

37-.....Ensâr'dan Sehl ibn Ebî Hasme denilen sahâbî (R), Buseyr ibn Yesâr'a söyle haber vermistir: Kendi kavminden bir topluluk Hayber'e gittiler. Hayber hurmaliklari içinde kendi islerine dagildilar. Sonra kendilerinden birini (Abdullah ibn Sehl'i) öldürülmüs olarak buldular. Bu topluluk, cesedin

arazîlerinde bulundugu Hayber liler'e:
— Siz bizim arkadasimizi öldürdünüz! dediler. Hayberliler de:
— Onu biz Öldürmedik, onun kaatilini de bilmis degiliz! dediler. Sonra bu sahâbîler toplulugu Peygamber(S)'e gidip:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Hayber'e gittik ve orada birimizi öldürülmüs hâlde bulduk, dediler.
Peygamber:
— "Büyük konussun, büyük konussun!" buyurdu. Sonra onlara:
— "Onu öldüren kimse üzerine beyyine getireceksiniz" buyurdu.
Onlar:
— Bizim beyyinemiz yoktur, dediler. Peygamber:
— "O takdirde Yahudiler onu kendileri öldürmediklerine dâir yemîn ederler" dedi.
Sahâbîler:
— (Yâ Rasûlallah!) Biz Yahûdîler'in yeminlerine razi olmayiz! dediler.
Rasûlullah, öldürülen kisinin kanini bâtiî ve heder kilmayi istemedi de zekât develerinden yüz tanesini onun diyeti olmak üzere verdi [50].

38-.....Bana Ebû Kilâbe ailesinden olan Ebû Recâ tahdîs etti. Bana Ebû Kilâbe Abdullah söyle tahdîs etti: Umer ibnu Abdilazîz, halifeligi zamaninda bir gün üzerine oturdugu serîrini insanlar için evinin disina çikardi. Sonra insanlara yanina girmelerine izin verdi. Insanlar onun huzuruna girdiler. Halîfe onlara:
— Bu kasâme yemîni hakkinda ne diyorsunuz? dedi. Onlar:
— Biz kasâme ile kisas vâcib bir haktif; kasâme ile (Muâviye ibn Ebî Sufyân, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Abdulmelik ibn Mervân gibi) halîfeler kisas yapmislardir diyoruz, dediler. Ebû Kilâbe dedi ki: Bana da:
— Sen kasâme hakkinda ne diyorsun yâ Ebâ Kilâbe! diye sordu ve beni insanlar önünde (onlarla münazara ettirmek için) dikti.
Ben de cevâbinda söyle dedim:
— Ey Mü'minlerin Emîri, ordu kumandanlari ve Arab'in serifleri huzûrundadir. Su mes'elede nasil re'y edersin, bana haber ver: Eger Sam'da bulunan evli bir erkek aleyhine onlardan elli adam, onu görmedikleri hâlde onun zina ettigine sâhidlik etmis olsalardi, sen o adami onlarin bu sehâdetleriyle recm eder miydin? dedim.
O da:
— Hayir (recm etmezdim), diye cevâb verdi. Ben yine:
— Re'yini bana haber ver: Sayet Himis'ta bulunan bir erkek aleyhine, onu gözleriyle görmedikleri hâlde onlardan elli kisi, o hirsizlik yapmistir diye sâhidlik etselerdi, sen onun elini keser miydin? dedim.
Halîfe bu sorumu da:
— Hayir, diye cevâbladi. Ben:
— Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah (S) su üç hasletten baska hiç bir kimseyi asla öldürmedi: a. Kendi nefsinin çekmesi veya cinayeti ile haksiz olarak öldüren ve bu sebeble kisasen öldürülen; b. Evlilikten sonra zina eden; c. Islâm Dîni'nden çikarak, Allah'a ve Rasûlü'ne harb açan kimse.

Oradaki topluluk:
— Enes ibn Mâlik sana: Rasûlullah(S)'in hirsizlarda veya hirsizlikta el kestigini, gözleri oydugunu ve onlari günese attigim tahdîs etmis degil mi? dediler.
Ben de onlara söyle dedim:
— Sizlere ben Enes ibn Mâlik'in hadîsini tahdîs edeyim: Bana Enes söyle tahdîs etti: Ukl kabîlesinden sekiz nefer insan Rasûlullah'a geldiler ve onunla Islâm üzerine bey'atlastilar. Müteakiben Medine arazîsinin havasi onlara agir geldi de vücûdlari hastalandi. Onlar bu hastaliklarini Rasûlullah'a arzettiler. Rasûlullah (S): "Bizim çobanimizla beraber develerin yanina çiksaniz, onlarin sütlerinden ve bevl-lerinden nail olsaniz?" buyurdu. Onlar: Peki, deyip develerin yanma çiktilar. Onlarin sütlerinden ve sidiklerinden içtiler ve sihhat buldular. Akabinde Rasûlullah'm çobanini öldürdüler, develeri de sürüp gittiler. Derken bu haber Rasûlullah'a ulasti. Rasûlullah derhâl arkalarindan bir seriyye gönderdi. Kisa zamanda yakalanip geri getirildiler. Rasûluilah emretti, elleri ve ayaklari kesildi, gözlerini de oydurdu. Sonra onlari günese attirdi ve nihayet öldüler.
Ben:
— Bunlarin islemis olduklari suçtan daha siddetli hangi suç vardir: Bunlar Islâm Dîni'nden geri dönmüsler, insan öldürmüsler, hirsizlik yapmislardir, dedim.
Anbese ibnu Saîd:
— Vallahi ben bu gün senden isittigimin benzerini bu günden Önce asla isitmis degilim! dedi.
Ebû Kilâbe dedi ki: Ben Anbese'ye:
— Ey Anbese! Sen benim bu hadîsimi bana karsi redd mi ediyorsun? dedim.
Anbese:
— Hayir (sana karsi reddetmiyorum), lâkin sen hadîsi tastamam oldugu gibi getirdin. Vallahi bu seyh (yânî Ebû Kilâbe) aranizda yasadigi müddetçe bu ordu (yânî Sâm ahâlîsi) hayirdan asla ayrilmazlar, dedi.
Ben konusmama söyle devam ettim:
— Bu, benzeri islerde uygulanmak üzere Rasûlullah tarafindan konulmus bir kaanûn olmustur. Rasûlullah'm huzuruna Ensâr'dan bir topluluk girdi, O'nun yaninda konustular. Sonra onlardan biri Hayber'e dogru yola çikti. O kisi önlerinden gitti ve orada öldürüldü. Ötekiler de onun ardindan Hayber'e çiktilar. Bir de gördüler ki, arkadaslari (Abdullah ibn Sehl) kan içinde debeleniyor. Hemen Rasûlullah'm yanina döndüler ve:
— Yâ Rasûlallah! Arkadasimiz bizimle beraber senin yaninda konusuyordu, bizim önümüzde yola çikti, biz onu kan içinde bula-nir vaziyette bulduk! dediler.
Rasûlullah (evinden yâhud mescidinden) çikip onlarin yanina geldi ve:
— "Onu kimin öldürdügünü düsünüyor veya görüyorsunuz?" diye sordu.
Onlar da:
— Biz onu Yahûdîler'in öldürdügünü düsünüyoruz, dediler. Rasûlullah, Yahûdîler'e haberci salip onlari çagirtti ve:
— "Bunu öldüren sizler misiniz?" diye sordu. Onlar:
— Hayir, dediler. Rasûlullah iddiacilara:
— "Siz, Yahudiler'den elli kisinin onu öldürmediklerine dâir yemîn etmesine razi olur musunuz?" dedi.

Onlar:
— Yahûdîler bizim hepimizi öldürmelerine ehemmiyet vermezler, sonra da öldürmediklerine yemîn ederler! dediler.
Rasûlullah yine müddeîlere hitaben:
— "Sizler kendinizden elli kisinin (onu bunlar öldürdü mîni ile diyete hakk kazanir misiniz?" buyurdu.
O sahâbîler:
— Bizler bu yemini yapamayiz! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah o kimsenin diyetini kendi malindan verdi [51].
Ebû Kilâbe geçen senedle söyle dedi: Ben söyle dedim: Huzeyl kabilesi Câhiliyet devrinde kendilerinin yeminli bir dostlarindan ayrilmislar:
— Sen bizden, biz de senden degiliz, demislerdi.
O ayrilman kimse Yemen'den bir ev halkina (onlardan hirsizlik için) Bathâ denilen Mekke vadisinde geceleyin hücum etti. O ev halkindan bir adam, o hirsizin gelmesiyle uyandi da ona bir kiliç darbesi atti ve onu öldürdü. Akabinde Huzeyl kabilesi geldiler ve o Yemenli adami (yâni kendisinden ayrilinmis olup da hirsizlik tesebbüsü sirasinda onu öldüren kimseyi) yakaladilar ve hacc mevsiminde Umer ibnu'l-Hattâb'in huzuruna çikardilar ve:
— Bu adam bizim arkadasimizi öldürdü, dediler. Kaatil de:
— O, hirsizlik yapmistir ve bunlar, yâni onun kavmi de bundan ayrilmis hâldedirler, dedi.
Umer de:
— Huzeyl kabilesinden elli kisi ondan ayrilmadiklarina yemîn ederler, dedi.
Bunun üzerine onlardan kirkdokuz kisi o kimseden ayrilmadiklarina yafan olarak yemîn etti. Bu sirada Huzeyl kabilesine mensûb olan bir adam Sam'dan geldi. Hemen ondan da kendileri gibi o zâttan ayrilmadiklarina dâir yemîn etmesini istediler. O Sam'dan gelen adam bin dirhem fidye verip yeminini onlardan kurtardi. Bu sefer onun yerine baska bir adam soktular. Böylece Umer o adami maktulün kardesine teslîm etti. Onun eli, ötekinin eliyle bir yere getirilip baglandi. Bunlar söyle dediler:
— Biz elli kisi, yânî ondan ayrilmadigimiza yemîn eden bizler -(hakikatte yemîn edenler ancak kirkdokuz oldugundan burada küll söylenip cüz irâde edilmistir)- yürüdük. Nihayet Mekke'den bir gecelik uzaklikta olan Nahle mevkiine vardiklari zaman kendilerini bir yagmur yakaladi. Hemen bir magaraya girdiler. Akabinde o magara yemîn etmis olan o elli kisinin üzerine çöktü, hepsi öldüler de o elleri birbirine baglanan iki kisi (yânî maktulün kardesi ile Sam'dan gelen adamin yerine koyduklari kisi) kaçip kurtuldular. Onlari da bir tas ta'kîb etti ve maktulün kardesinin ayagina çarpip onu kirdi. O bir yil daha yasadi, sonra öldü.
Ebû Kilâbe geçen senedle söyle dedi: Ben söyle dedim: — Abdulmelik ibn Mervân bir adami kasâme yemîni ile kisas yapmistir. Fakat sonra yaptigina pisman olmus ve emir vermis de yemîn eden o elli kisinin isimleri divân defterinden silinmis ve onlari Sam'dan baska yere sürgün etmistir [52].

22- Bir Kavmin Evlerine Izinleri Olmaksizin Tirmanip Bakan, Onlarin Da Gözünü Çikardiklari Kimseye Diyet Yoktur Babi

39-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten söyle tahdîs etti: Bir kimse Pey-gamber'in evlerindeki deliklerin birinden içeriye bakti. Hemen Pey-gamber (S) bir miskas veya birkaç miskas ile ona dogru kalkti da, onu dürtmek için ona dogru sinerek yaklasmaya basladi [53].

40-.....Bize Leys, Ibn Sihâb'dan tahdîs etti. Ona da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) söyle haber vermistir: Bir kimse Rasûlullah'in kapisindaki bir delikten içeriye bakmisti. O sirada Rasûlullah'in elinde midrâ demlen demirden bir tarak vardi ki, onunla basini kasiyordu. Rasûlullah (S) -delikten münasebetsizce bakan- o kisiyi görünce:
— "Eger senin bana bakiyor oldugunu daha önce hileydim, su demiri gözüne saplardim!" buyurdu.
Ve yine Rasûlullah:
— "Izin isteme, ancak göz cihetinden kaanûn yapilmistir!" buyurdu [54].

41-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ebû'l-Kaasim (S) söyle buyurdu: "Eger bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyyetine bakar, sen de iki parmagin arasi ile bir çakil tasi atarak onun gözünü çikarirsan, bundan dolayi artik sana herhangibir günâh sabit olmaz" [55].

23- Âkile Cemâati Babi [56]

42-.....Bize Mutarrif tahdîs edip söyle dedi: Ben es-Sa'bî'den isittim, söyle dedi: Ben Ebû Cuhayfe'den isittim, söyle dedi: Ben Alî(R)'ye:
— Siz Ehli Beyt'in yaninda Kur'ân'da olmayan herhangi birsey var mi? -Bir kerre "Insanlarin yaninda olmayan birsey var mi?" demistir- diye sordum.
Alî:
— Taneyi yaran ve insani yaratan Allah'a yemîn ederim ki, bizim yanimizda Kur'ân'da olandan baska birsey yoktur. Ancak insana Allah'in Kitâbi'ni anlamak hususunda verilen bir anlayis ve bir de su sahîfedeki sey vardir, dedi.
Ben:
— O sahîfedeki nedir? dedim.
Alî:
— Akl, yânî diyet, esîrin baginin çözülüp kurtarilmasi, kâfir karsiliginda müslümânm öldürülmeyecegi, dedi [57].

24- Kadinin Cenîni(Nin Hükmünü Beyân) Babi

43-.....Bize Mâlik, Ibn Sihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Huzeyl kabîlesInden iki kadin birbiriyle dögüsüp, bunlarin biri digerine bir tas atmis ve bu sebeble o kadin, karnindaki cenini (ölü olarak) disariya atmisti. Rasûlullah (S) kadinin

cenini hakkinda semeni, diyet bedelinin onda birinin yarisina ulasan erkek veya disi bir köle hükmetti [58].

44-.....Bize Hisâm, babasi Urve'den; o da ei-Mugîre ibn Su'be'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb onlarla, kadinin dogum vaktinden evvel düsürülen cenini hakkinda istisare etti de, el-Mugîre:
— Peygamber (S) cenîn hakkinda tam diyet bedelinin onda birinin yarisi kadar olan bir erkek yâhud disi köle ile hükmetti, dedi.
Umer ona:
— Seninle beraber buna sehâdet edecek bir kimse daha getir, dedi. Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme de Peygamber'in böyle
hükmettigine sehâdet eyledi.

45- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, Hisâm'dan; o da babasi Urve'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb, insanlara:
—Peygamber(S)'in düsük cenîn hakkindaki hükmünü isiten kimse var mi? diye sordu. el-Mugîre:
— Ben isittim; Peygamber düsük cenîn hakkinda tam diyet bedelinin onda birinin yarisi kadar olan bir erkek yâhud disi köle ile hükmetti, dedi.
Umer:
— Beraberinde buna sehâdet edecek bir kimse getir, dedi.
Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme:
— Ben, Peygamber üzerine böyle hükmettigine sehâdet ediyorum, dedi.

46- Bize Hisâm ibn Urve, babasindan, onun Mugîre ibn Su'be'den, Umer'in kendileriyle kadinin vakitsiz düsürülmüs cenini hakkinda istisare ettigini, bundan önceki hadîs gibi tahdîs ederken isitmistir.

25- Kadinin Cenininin Hükmü, Öldürülen Kadinin Diyetinin Öldürenin Babasi Ve Babasinin Asabesi Üzerine Oldugu; Çocuk Üzerine Olmadigi Babi

47-.....Bize el-Leys, Ibn Sihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), Lahyân ogullari'ndan bir kadinin ölü olarak düsen cenîni hakkinda kiymeti, tam diyet bedelinin onda birinin yarisina ulasan bir köle veya câriye ile hükmetti. Sonra lehine tam diyet bedelinin onda birisinin yarisi ile hükmolunan o cenînin anasi kadin öldü. Bunun akabinde Rasûlullah, o kadinin mirasinin, kendi ogullarina ve kocasina âid olduguna, cinayete kurbân gidip ölmüs olan kadinin diyetinin ise, cinayeti isleyen kadinin erkek akrabalari üzerine lâzim geldigine hükmetti [59].

48-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Huzeyl kabilesinden iki kadin birbiriyle dögüsüp, bunlarin biri digerine bir tas atti. Tas atan kadin, öteki kadini ve onun karnindaki cenîni öldürdü. Akabinde Peygamber(S)'in huzurunda da'vâlastilar. Peygamber, cenînin diyetinin, tam diyet bedelinin onda

birinin yarisina ulasacak erkek veya disi bir köle olduguna hükmetti. Kadinin diyeti de, caniye kadinin asabesi (yânî erkek akrabalari) üzerinedir, diye hükmetti [60].

26- Köle Yâhud Çocuktan Yardim Isteyen Kimse Babi

Ümmü Seleme'nin, kâtiblerin muallimine haberci gönderip "Bana yün tiftikleyecek oglan çocuklari yolla, hürr yollama" dedigi zikrolunuyor [61].

49-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldigi zaman üvey babam Ebû Talha benim elimden tutup Rasûlullah'm yanina götürdü ve:
— Yâ Rasûlallah! Enes akilli bir oglandir, Sana hizmet etsin! dedi.
Enes: Artik ben hazarda, seferde O'na hizmet ettim. Vallahi bana yapmis oldugum birsey için "Bunu neden böyle yaptin?" demedi; yine yapmadigim birsey için de "Bunu neden söyle yapmadin?" demedi, demistir [62].

27- Bâb:

"Ma'den cubârdir, kuyu da cubârdir" (Yânî bunlarda olan zararlar, ölümler hederdir, üzerine birsey lâzim

50-.....Bize Ibn Sihâb, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): "Hayvanlarin kendiliginden meydana getirdikleri cinayet ve zararlar hederdir. Kuyu kazmaktan dogan cinayet de hederdir. Ma'den kazmada meydana gelen cinayet de hederdir. Define mallarinda beste bir nisbetinde vergi vardir" buyurmustur [63].

28- Bab:

"Hayvanlarin kendiliklerinden meydana getirdikleri zararlar hederdir". Muhammed ibn Sîrîn: (Sahâbî ve tabiî âlimleri) hayvan tepmesinden ugranilan zarari ödetmezlerdi de binicinin hayvanin dizginini geriye çekmesinden dolayi hayvana isabet eden zarari biniciye ödetirlerdi, demistir.
Hammâd ibn Seleme de: Hayvan tepmesi tazmîn olunmaz, ancak insanin, hayvanin ensesine, arkasina yâhud yanlarina ögendire makûlesi deynekle dürtmesi tazmîn olunur, demistir.
Kaadi Surayh:
Hayvan ayagi ile vurup ikaab ettigi zaman, sen de karsilik olarak onun ayagina vurup da ayagina bir zarar verdiginde tazmîn edilmez, demistir:
el-Hakem ibn Uteybe ile Hammâd ibn Ebî Süleyman:
Mekkârî, üzerinde bir kadin bulunan esegi sürdügü zaman kadin düserse, sürücü üzerine bir ödeme yoktur, demislerdir. es-Sa'bî de: Sürücü hayvani sürüp yordugu zaman hayvana isabet edecek zarari öder. Eger sürücü, hayvanin arka tarafinda olur ve yormaksizin yavas yavas yumusaklik ve

kolaylikla sürer de bu sirada hayvana bir zarar isabet ederse zarari ödemez, demistir [64].

51-.....Bize Su'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hayvanlarin yaptigi zararin diyeti hederdir; kuyu kazmadan meydana gelen zarar da hederdir. Ma'den kazmada meydana gelen zarar da hederdir. Define mallarinda beste bir nisbetinde vergi vardir" buyurmustur.

29- Bir Zimmîyi Cürümsüz Olarak Öldüren Kimsenin Günâhi(Ni Beyân) Babi

52-.....Bize Mücâhid ibn Cebr, Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Herhangi mü'min bir kisi, muâhedeli bir zimmîyi haksiz yere öldürürse, o kisi cennet kokusu kokamaz. Hâlbuki (büyük günâhlardan çekinen öbür mü'minler tarafindan) cennet kokusu kirk-yillik uzakliktan duyulur!" [65].

30- Bâb: "Kâfir Kisiye Bedel Müslüman Öldürülmez'

53-..... Ebû Cuhayfe (R) söyle demistir: Ben Alî'ye:
— Sizin yaninizda Allah'in Kitâbi'nda bulunmayan nevi'den herhangi birsey var mi? -Râvî Ibn Uyeyne bir kerre: "Insanlarin yaninda bulunmayan birsey var mi?" seklinde söylemistir- diye sordum.
Alî (R):
— Taneyi (toprak içinde) yaran ve insam yaratan Allah'a yemîn ederim ki, bizim yanimizda Kur'ân'da olanlardan baska birsey (bir ilim) yoktur. Ancak Allah'in Kitabi hakkinda bir kisiye Allah tarafindan verilen anlama ve bir de su sahîfede yazili olan seyler vardir, dedi.
Ben:
— Bu sahîfedeki hükümler nedir? dedim. Alî:
— Öldürme diyeti, esirin (esîrlik baginin çözülüp) kurtarilmasi, kâfir kisiye karsilik müslümânin öldürülmeyecegi hükümleri vardir, dedi [66].

31- Bâb: Müslüman Kisi Öfke Sirasinda Bir Yahudi'ye Tokat Vurdugu Zaman (Üzerine Birsey Lâzim Gelmez)

Bunu (yânî müslümânin Yahudi'yi tokatlamasi hadîsini) Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den rivayet etmistir [67].

54-..... Bize Sufyân es-Sevrî, Amr ibn Yahya'dan; o da babasi Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd eI-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Peygamberler arasinda su, sundan daha hayir-lidir demeyiniz!" buyurmustur [68].

55-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) söyle demistir: Yahûdîler'den bir adam, yüzüne tokat vurulmus oldugu hâlde, Peygamber(S)'e geldi de:
— Ensâr'dan olan sahâbîlerinden bir adam benim yüzüme tokat vurdu, diye sikâyet etti.
Peygamber:
— "Onu çagirin!" buyurdu.
Sahâbîler o Ensârî adami çagirdilar. Peygamber:
— "Sen bunun yüzüne niçin tokat vurdun?" diye sordu. O zât:
— Yâ Rasûlallah! Ben Yahûdîler'in yanindan geçtim de bunu "Musa'yi bütün beseriyetin üstüne seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki" derken isittim.
Ensârî dedi ki:
— Ben: Muhammed'in üstüne de mi (yükseltti), dedim. Ensârî dedi ki:
— Bu sirada beni bir öfke yakaladi, ben de bu sebeble onu tokatladim, dedi.
Peygamber:
— "Bana peygamberler arasindan üstünlük, hayirlilik vermeyiniz. Hakikatte insanlar kiyamet gününde (dehsetten) bayilacaklar. (Ben de onlarla beraber bayilacagim.) Fakat ilk ay ilan ben olacagim. O anda bir de görecegim ki, Mûsâ, Ars'in ayaklarindan bir ayaga tutunmus hâlde olacaktir. Bilmiyorum, Mûsâ da bayilanlarin içinde idi de benden evvel mi ayildi, yâhud Tür Dagi 'ndaki bayilmasi ile mi hesabi karsilandi?" buyurdu [69].

---

[1] ed-Diyât, "ed-Diyet"m cem'Idir. ed-Diye, dâl'in kesri ve yâ'nin lahfîfiyle öldürülen kimse için verilen kan bahâsina denir ki, kani bahâsidir. Sarihin beyânina göre aslinda masdardir. "el-Vedyu ve'd-Diyetu", "Ide" vezninde maktul için vârisine kan bahâsi vermek ma'nâsmadir... (Kaamûs Ter.).

[2] el-Buhârî'nin bu âyeti, bu kitabin basinda zikretme sebebi, âyet haksiz olarak bir mü'mini öldüren kimse için iki siddetli ceza ihtiva etmekte olup bu cinayeti isleyen sahis, maktulün veresiyle mal mukaabilinde sulh olursa, bu sulhun diyeti sâmil olmasidir. Kasden insan öldürmenin hükümleri bundan önceki 92. âyette geçmistir. Kasden insan öldürmenin dünyevî hükmü: "Ey îmân edenler, maktuller hakkinda size kisas yazildi... "(el-Bakara: 178) âyetinde beyân olunmus idi, bunun uhrevî hükmü de bu âyette bildirilmistir.
Âlimlerin cumhuruna göre, cehennemde ebedî kalmak cezasi, kaatilin tev-be etmemesine âiddir, tevbesi kabul olunmaz demek degildir. Cumhura göre tevbe eden kaatilin tevbesinin kabul edilip edilmemesi, Allah'in irâdesine baglidir. Cumhur bu hususta Ubâde ibn Sâmit'in Akabe bey'atindeki "Günahkâr kisinin isi Allah 'in Irâdesine baglidir, Allah dilerse affeder" maddesi ile "Siibhesiz ki, ben tevbe ve îmân edenleri, iyi amelde bulunanlari, sonra da dogru yolda sebat gösterenleri elbette çok magfiret ediciyim" (Tâhâ: 82) âyetine ve benzeri delillere tutunmustur. Su hâlde cumhurun, âyetteki siddetli cezayi katli halâl i'tikaad edenlere tahsîs etmis olmalari kabul olunur. Bu ihtimâli âyetin nuzûl sebebi de te'-yîd eder: Bunun nuzûl sebebi Mikyes ibn Dabâbe adindaki mürteddir. Söyle ki: Mikyes Ibn Dabâbe, kardesi Hisâm ile beraber müslümân olmuslardi. Bir gün Dabâbe, kardesi HIsâm'i Neccâr ogullari yurdunda vurulmus hâlde buldu. Gelip Rasûlullah'a sikâyet etti. Rasûlullah da onunla beraber Bedir sahâbîle-rinden Zubeyr ibn Iyâd el-Fihrî'yi Neccâr ogullari'na gönderdi, kaatili biliyorlarsa kisas etmesi için Mikyes'e teslîm etmelerini ve eger biliniyorlarsa diyeti ödemelerini emrediyordu. "Allah'in Rasûlü'nü isittik, itaat ettik. Kaatili bilmiyoruz, lâkin diyeti veririz" dediler. Ve yüz deve getirdiler, onlar da aldilar ve Medine'ye döndüler. Yolda gelirken seytân Mikyes'e söyle bir vesvese verdi: ' 'Kardesinin diyetini kabul edeceksin de kendine bas kakmcagi yapacaksin öyle mi? Yanmdakini öldür, cana can olsun; diyeti de kâr kalsin" dedi. Bu vesvese ile Fihrî'nin bir gafletini gözetip kaya ile basim parçaladi, sonra develerin birine binip gerisini sürerek ve küfrederek Mekke'ye döndü gitti... Rasûhillah'in Mekke fethi günü.emân vermedigi sahislardan biri bu idi. Bu kaatil ve mürtedd o gün Ka'be'nin örtüsüne yapismis oldugu hâlde öldürüldü {HakkDînI, II, 1425).

[3] Hadîsdeki el-Furkaan âyetiyle baslik arasindaki uygunluk meydandadir.

[4] Mü'minin dîninden mülhem oldugu hakîkat Yüce Allah'in tevbe eden kullarinin tevbelerint kabul buyurup büyük, küçük günâhlarinin magfiret olunmasi-dir. Ancak sirkten sonra en büyük günâh olan insan öldürmek müstesna. Kani hürmet edilecek bir mü'minin kani diger mü'mine bulasirsa, artik dînî hayâti o kimseyi sikar, ilâhî aftan ümîdsiz yasar demektir. Fakat cumhurun mezhebine göre sirkten baska bütün ma'siyetler, Allah'in irâdesine tâbi' oldugundan, bastaki en-NIsâ âyeti gibi, bu hadîs de sakindirmaya hamlolunmustur.

[5] Bu hadîsten hukukî da'vâ ve hükümlerin en mühimmi kan da'vâsi oldugu anlasilir. Bu hadîs, "Kulun ilk hesaba çekilecegi sey namazdir" hadîsine muhalif degildir. Çünkü konumuz olan hadîs sirf kul hakki hususunda görülecek da'vâ-yi göstermektedir {Müslim Ter., V, 264).

[6] Hadîsin zikredilen âyete uygunlugu, içinde müslimân olmus bir nefsi öldürmekten büyük bir nehy bulunmasi bakimindandir. Bunun bir rivayeti Magâzî'de Bedir gazvesi'nde geçmisti.

[7] Bezzâr, Dârakutnî ve Taberânî'nin rivayetlerinde bunun evveli söyledir: Rasûlullah, Mtkdâd'in içinde bulundugu bir kit'ayi sefere göndermisti. Bunlar vazî-feli olduklari düsman üzerine vardiklarinda düsmani dagilmis bir hâlde buldular. Yalniz zengin birisini malinin basinda buldular. Bu adam müslümânlari görünce "Lâ ilahe Ille 'ilâh'1 demisti. Fakat Mikdâd, onun sehâdet kelimesine ehemmiyet vermeyip öldürdü. Seferden döndügünde bu, Peygamber'e söylendi. Peygamber: "Yâ Mikdâd! iLâ ilahe ille'llâh " diyen bir kisiyi öldürdün mü?" diye tekdir buyurdu. Bunun üzerine "Ey îmân edenler! Allah yolunda harbe çiktiginiz zaman meselelerin tam açiklanmasini

bekleyin. Size selâm verene, dünyâ hayâtinin geçici menfâatini arayarak: Sen mü 'min degilsin! demeyin... " (en-Nisâ: 94) âyeti indi. Sonra Rasûlullah: "Ey Mikdâd!..." buyurdu.

[8]
Ibn Abbâs'in bu sözünü el-Bezzâr ile Taberânî el-Kebîr'dc senediyle rivayet etmistir.
Çünkü haksiz olarak birini öldüren kaatil, umumiyet üzere hayât hakkini tanimamis, kanlarin hürmetini, nefislerin ismetini parçalamis, nefis öldürmeye yol açmis, baskalarina da cür'et vermis olur. Bu sebeble bir kimseyi öldüren, herkesi öldürmüs gibi Allah'in gazabina ve büyük azabina hakk kazanir da hayât hakki kalmaz, kani heder ve öldürülmesi vâcib olur... Her kim de bir nefsi diriltir, yânî affetmek veya öldürülmesine mâni' olmak veya herhan-gibir helak sebebinden kurtarmak suretiyle hayâtinin bekaasina sebeb olursa, sanki insanlarin hepsini diriltmis, birine yaptigim hepsine yapmis gibi olur... Her iki fikradaki tesbihlerden maksad, nefs öldürmenin zarari, nefs kurtarmanin da menfâati âmm oldugunu açikça anlatmak ve bunun için katle karsi kisâsen ve yeryüzünde fesâd cürmüne karsi kati ve îdâmin mesrûiyyetini tesbît ve öldürmeye taarruzdan korkutmak ve hayâti muhafazaya ragbetlendirme-dir... {Hakk Dîni, II, 1657-1658))

[9]
Bunun bir rivayeti Âdem'in yaratilmasi bâbi'nda geçmisti.
Her öldürme cinayeti günâhindan ilk Âdem oglu'na pay olmasi, öldürme âdetini ilk baslatan kimse olmasindandir.
Âdem'in oglu Kaabil'in, kardesi Hâbil'i öldürmesi kissasi el-Mâide: 27-31. âyetlerinde anlatilmaktadir.

[10]
Yânî bunu halâl kilicilar olmayin yâhud fiilleriniz müslümânlann boyunlarm-vurmakta kâfirlerin fiillerine benzer olmasin. Bunun bir rivayeti Ilim'de geçti, Insâallah Fitneler'de de gelecektir.

[11]
Ebû Bekre ile Ibn Abbâs'in bu rivayetleri Hacc'da geçti.

[12]
Bunun bir rivayeti Eymân ve'n-Nuzûr'da geçti; buradaki basliga uygunlugu "Insan öldürmek" fikrasindadir. Gamûs yemîni, orada da açiklandigi üzere, sahibini günâha yâhud atese daldiran yemîn demektir

[13]
Hadîsin birer rivayeti Sehâdetler, Magâzî, Edeb... Kitâblari'nda geçmisti.

[14]
Bu, Mekke fethiden önce Gâlib ibn Abdillah komutasinda gönderdigi yüzotuz mevcûdlu bir seriyyedir, Usâme'nin, Rasûlullah'in bu soruyu tekrar tekrar sormasi ve azarlamasindan çok sikildigim, sonundaki temennisi belâgatle ifâde etmektedir.

[15]
Bunun bir rivayeti îmân'da ve daha sonraki kjtâblarda geçti.

[16]
Bu siddetli tehdîd, bu adam Islâm camiasindan çikar ve teybe ederse, tevbesi kabul olunmaz, cehennemlik olur ma'nâsina degil, bu büyük günâhtan sakindirmak içindir.

[17]
Bunun da bâzi rivayetleri îmân'da ve daha baska yerlerde geçti. Bütün bu hadîsler ve benzeri rivayetler Islâm Dîni'nin beser hayâtina ne derece kiymet verdiginin demleridirler.

[18]
Bu âyet, kisasin vücûbunu, ve bu vücûbun ancak ehlinden afv ile düsebilecegini ve bu affin efdâliyet ve evleviyetini, bununla beraber afv sirasinda mal üzerine sulh olmanin da cevazini tesbît etmektedir. Kisas, lügatte misliyle mukaabele etmektir, herhangibir hakki misliyle takas etmek demektir.
Disinin erkek, erkegin disi mukaabilinde kisasen kati olunacaginda imamlar arasinda ittifak edilmistir. Bunu te'yîd ve tefsir edici olmak üzere el-En'âm Sûresi'ndeki 45. kisas âyetinde "Nefis nefisle" buyurulmus ve bununla kisas ta aranan mUmâselet ve müsavat, nefs ve can mümâseleti oldugu gösterilmistir ve hayât hakki herkes için müsâvîdir ve kisas bu müsavata dayanir. Maktul kim olursa olsun, onun kaatili veya muhtelif kaatilleri, o maktulden fazla hayât hakkinda mâlik degillerdir... (Hakk Dîni, I, 602). .

[19]
Hadîs bundan sonraki bâbda daha genis gelmektedir. Bunun bir rivayeti Hu-sûmetler'de de geçmisti.

[20]
Buhârî, âdeti üzere, ihtilafli konularda hadîste gelecek cevâbla yetinip basligi soru hâlinde birakmistir. Hadîse göre bunun cevâbi "Öldürdügü seyle öldürülür" olacaktir.

[21]
Basliga uygunlugu meydandadir. Fakat bu konuda imamlar arasinda görüs ayriligi vardir. Yâni öldürdügü âletle mi, yoksa kiliçla mi kisas edileceginde ayri görüsler ileri sürmüslerdir. Tafsilâti genis serhlerde ve fikih kitâblanndadir.

[22]
Demek ki, kisas, sâri'in nazarinda icrasi istenmis oldugu Için degil, "Ey salim akil sahihleri, kisasta sizin için (umûmî) bir hayât vardir, tâ ki sokmasiniz" (el-Bakara: 179) medlulü üzere, hayât hakkina saldiri ve tecâvüz vahsetlerinden, cinayetlerinden beser hayâtim korumak için mesru' kilinmistir. Gerçi kisas dahî bîr telef etmeyi içine almaktadir ve bir zarara zarar ile mukaabele gibi düsünülebilir. Fakat bu telef etme, hayât hakkini kaldiran bir cinayet ve vahseti telef etmedir. Bu ise hayât hakkinin yasamasi demektir. Bunun için dünyâda adalet ve müsavata kisastan daha büyük bir misâl gösterilemez ve zâten kisasin ma1-nâsi esitlik ve tam dengeleme demektir. Hayât hakkini yok eden bir cânînin yasama hakki olmadigini gözü ile görmesi ne büyük bir adalet manzarasidir. Sonra hakk ve adlin bu hâkimiyet manzarasi altinda hayât hakkinin kendi kes biyle silinmesini gören bir kimseyi affedip de kendisine yeniden bir hayât hakki bahsetmekte de Öyle yüksek, öyle kudsî bir ihsan manzarasi vardir ki, beseriyet âleminde bundan daha güzel, daha yüksek bir ihsan misâli gösterilemez {Hakk Dîni, II, 1693).

[23]
Hadîsle âyet arasindaki uygunluk "Ne/s nefse mukaabildîr" sözündedir. Bu hadîste kisas sebebleri öldürme, zina ve dînden dönme suçlarina hasrolunmustur. Bâzi âlimler öldürme sebeblerini on sayisina kadar çikarmislarsa da bir bakimdan bütün bunlar hadîsin üçüncü fikrasi olan "Islâm camiasindan çikan, dîninden dönen mürtedd ve kâfir" fikrasinda toplanirlar.

[24]
Hadîsin bir iki rivayeti yakinda geçti, orada "Iki tas arasinda ezerek öldürdü" seklinde idi. Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir

[25]
Hadîsin basliga uygunlugu, basligin hadîsin lafzindan olmasi yönündendir. Bu-hârî burada hadîsi iki yoldan getirmistir. Biri Ebû Nuaym FadI ibn Dukeyn'-den; o da Seybân ibn Abdirrahmân'dan; o da Yahya Ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den. Bu yoldan gelen hadîs, Ilim Kitabi, "Ilmin yazilmasi bâbi"nda geçti...
Ikinci yol, Abdullah ibn Recâ el-Müsennâ el-Basrî yoludur ki, bu, ta'lîk sûretindedir...
Buhârî getirdigi mutâbaalarda da bâzi lafiz farklarini tesbît etmektedir.

[26]
Basliga uygunlugu, maktulün velîsinin kisasi terkedip diyete razi olmasi, diyet almada ve kisasta tercih hakkinin, maktulün velîsine âid bulunmasi ve bunda kaatilin rizâsinin sart olmamasi yönündendir. Buhârî'nin bu basliktan maksadi da bu idi (Aynî).
Isrâîl ogullari serîatinde mümâselet ma'nâsinda kisas vardi, fakat diyet yoktu. îsâ Peygamber'in serîatinde ise yalniz diyet vardi, kisas yoktu. Bu sabit olunca tslâm serîati bunlarin ikisini birlestirmek, ifrat ve tefrît olmaksizin tam orta ve denk bir adalet kurmakla seçkin olmustur (Kastallânî).

Islâm Peygamberi'nden evvel insan öldürmeye karsi Nasârâ yalniz affin vü-cûbuna kaail oluyorlardi. Yahûdîler'in hükümlerinde de afv yok, yalniz öldürmek vardi. Maamâfîh Buhârî ve Nesâî'nin rivayetleri veçhile Israîl ogullan diyeti öldürmekten önde tutuyorlar, lâkin bu iki hükümden herbirinde asirilik yapiyorlardi... Diyete gelince onda da zulmederler ve ekseriya esraftan olanlarin diyetini digerlerinin birkaç kati yaparlardi... Isbu âyet Indi. Kisasin vücûbunu ve bu vücûbun ancak ehlinden afv ile düsebilecegini, bu affin efdaliyet ve evlevi-yetini, bununla beraber afv sirasinda mal üzerine sulh olmanin da cevazini tesbît ederek Yahûdîler'in affin mesru' olmadigina ve diyetin kisastan önde bulunduguna dâir olan hükümlerini ve kisâsen katlin asla mesru' olmadigina kaail olan Nasârâ hükümlerini ve insanlik esitligine riâyet etmeyip seref da'vâsiyle teaddî ve tecâvüze giden Arab âdetleri ve hükümlerini kaldirdi ve hayât hakkinda esitligi te'sîs ve i'lân etti (Hakk Dîni, I, 600-601).

[27]
Haremden maksad Mekke Haremi'dir. Mescidi Haram, Ka'be'yi çevreler. Mescidi Harâm'i da her taraftan kusatan sahaya "Harem" ve "Mekke Haremi" ta'bîr olunur. Bu sahanin agaci kesilmemek, hayvanlari avlanmamak, haksizlik yapilmamak gibi buraya mahsûs ser'î hükümler vardir. Tafsilât Hacc Kitabi'ndadir.

[28]
Basliga uygunlugu "Allah sizleri magfiret etsin" sözünden alinir. Çünkü bunun ma'nâsi: "Ben sizi affettim"dir. Zîrâ müslümânlar, Huzeyfe'nin babasi Yemân'i yanlislikla öldürmüslerdi. Huzeyfe, Peygamber tarafindan verilen diyeti de müslümânlara sadaka etmistir. Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta "Ib-lîs'in sifati bâbi"nda da geçmisti. el-Yemân'm bu öldürülme kissasi Tecrîd Ter., II, 382 "316" rakamli hadîsin hasiyesinde genisçe olarak verilmistir.

[29]
Bu âyet, diyetler hususunda bir asildir. Allah bunda iki diyet ile üç keffâret zikretmistir... (Aynî).

Her kim bir mü'mini hatâen öldürürse, îcâbi, bir mü'min köle veya cariyeye hürriyet verip azâd etmek ve maktulün veresesine teslîm olunacak bir diyet verilmektir...

Bir köleyi hürriyete kavusturmak, Allah hakki olarak bir keffâret; diyet de kul hakki olarak bir tazmindir. Bir mü'minin öldürülmesine bu suretle biri Allah hakki, biri de kul hakki olmak üzere iki hakk ilgilenir. Hayât, evvelemirde Allah hakkidir, hürriyet de bir nevi' hayâttir, bu da Allah hakkidir. Allah'in kullarindan bir mü'minin Allah hakki olan hayâti yok edilmesine mukaabil, diger bir mü'min kula hürriyet bahsederek yeni bir hayât kazandirmak, yanlislikla kaatil olan bir mü'minin günâhim örtmeye vesile olacak en güzel ve en münâsib bir keffârettir ki, bunda bir cihetten bir ceza, bir cihetten de bir ibâdet ma'nâsi vardir. Kati, amden olsa idi, bu günâh keffâret ile örtülemezdi. Fakat hatâ az çok bir dikkatsizligi içine almakla beraber küllî olarak sakinmak ve muavenete lâyiktir. Bunun için keffâretinin affi bahis konusu olamaz. Sonra Allah hakki olan hayâttan, maktulün bir istifâdesi vardi, hayât hakkina mâlik idi. Kaatil, yanlislikla da olsa bunu gidermis bulundugundan ve hiçbir hakk heder edilemeyeceginden, buna karsi sirf bir tazmîn olmak üzere maktulün yerine, kalip malindan faydalanacak olan vârislerine bir diyet verilmek de bir kul hakkidir. Ve hatâen kaatil olan bunda da muavenete lâyiktir. Bunun için hisimlari varsa diyete ortak olmalidir. Vârislerin bunu affetmeleri de bir muavenettir. Bundan dolayidir ki, afv ve ibra yerine "Tasadduk" ta'bîriyle bu muavenete tergîb edilmistir. Iste Islâm yurdunda bir mü'mini yanlislikla öldürmenin hükmü ikidir: Keffâret, diyet. Ancak hatâen kati, gayrimüslim ise yalniz diyet lâzim gelir.

Dâr-i harbe gelince... {Hakk Dîni, II, 1418-1419).

[30]
Hadîsin basliga uygunlugu ve delîlligI meydandadir. Hadîs simdiye kadar birkaç yerde geçmisti.

[31]
Bu da ayni hadîsin kisaltilmis bir rivayetidir, bu da basliktaki hükmü açiklamaktadir. Kisasta -hayât hakki herkes için esit bir hakk oldugundan- erkek, kadin farki yoktur; nefis nefse mukabil, erkek olsun, disi olsun kisas yapilir.

[32]
Umer ibnu'l-Hattâb'in bu görüsünü Saîd ibn Mansûr en-Nahaî yolundan rivâ- / yet etmistir. Bu görüs, Urve el-Bârikî(R)'nin Umer'den Kaadi Surayh'e getirdigi haberlerden idi. Urve el-Bârikî: Erkekler ve kadinlar müsâvî olarak yaralandilar... demistir. Bunun senedi sahihtir. Lâkin en-Nahaî'nin Surayh'ten isitmesi sahîh olmamistir. Iste bu sebebden Buhârî, Umer'in haberini temrîz sî-gasiyle getirmistir (Kastallânî).

Urve el-Bârikî, Peygamber'in âlim sahâbîlerinden idi. Umer'in halifeligi zamaninda Kûfe'ye kaadi ta'yîn edilmistir. Sa'bî'nin rivayetine göre, Urve, Kû-fe'nin ilk kaadisidir.

[33]
en-Nesefî nüshasinda "Allah'in kitabi kisastir" seklindedir. Bu er-Rubeyy' bir cariyenin disini kirmisti. Peygamber de aleyhine kisasla hükmetmisti.

[34]
Bunda erkegin kadindan kisasi vardir. Çünkü Peygamber'e ilâç içirenler erkekler ve kadinlardi, hattâ ev halkinin çogu kadinlardi. Bu hadîsin bir rivayeti "Pey-gamber'in hastaligi bâbi"nda geçmisti.

[35]
Buhârî âdeti üzere hadîste gelecek ile yetinerek cevâbi zikretmedi. Yâhud da haberden hüküm çikaricinin zihnine i'timâd ederek böyle yapti. Ibn Battal: Fetva imamlari hiçbir kimse için hâkimin hükmü olmaksizin hakkini almasinin caiz olmayacagi üzerinde ittifak etmislerdir, ancak kölesi üzerinde hadd uygulayan kimse hakkinda ihtilâf etmislerdir, demistir. Amma, hakk almaya gelince, mal nev'inden olan hakkini almasi -hakki inkâr ettigi ve beyyinesi de olmadigi zamân-imâmlara göre caiz olur... (Aynî).

[36]
Bunun baska bir rivayeti Sevbân tarafindan merfû' olarak getirilmistir: "Müslümânlardan hiçbir kimseye, kendisine izin verilmedikçe bir evin içine bakmasi halâ! olmaz..." (Aynî).

Sehl ibn Sa'd (R) söyle dedi: Peygamber(S)'in evindeki bir pencereden bir kimse içeriye bakmisti. O sirada Peygamber, midrâ denilen bir demirle basini kasiyordu. O kisiye: "Eger senin böyle hareme baktigini önceden bileydim, su demiri gözüne saplardim. Çünkü izin isteme ancak göz için kaanûn yapilmistir" "buyurdu. Bu iki hadîsi Müslim de Âdâb'da, "2156" ve "2157" rakamlanyle getirmistir. Izin vermedigin bir adamin gözünü çikarirsan kisas lâzim gelmez n demek oluyor.

[37]
Bu hadîsin ilk sureti mürsel idi. Çünkü Humeyd bu kissaya erismemistir. Yahyâ'nin Humeyd'e: Bu hadîsi sana kim tahdîs etti? sorusuna: Enes tahdîs etti, demesiyie hadîs merfû' olmustur. "Enes..." sözü, bunun müsned, mevsûl olduguna delâlet eder.

[38]
Cevâbda görüs ayriliklari bulundugu için yâhud da hadîste gelen ile yetindigi için basligi böyle soru hâlinde birakmistir.

[39]
Basliga uygunlugu "Vallahi onu öldürünceye kadar ayrilmadilar" sözünden alinir. Çünkü müslümânlar onun üzerine kalabalik bir sikisma hâlinde hücum edip öldürmüslerdi. Bu konuda çesitli görüsler vardir: Bâzilari onun diyeti Beytu'l-mâl'e de vâcib olur, çünkü o müslümânlardan bir toplulugun fiili ile öldü, böylece onun diyeti müslümânlar in Beytu'l-mâl'ine vâcib olmustur, dediler. Bâzilari da diyeti orada hazir bulunanlarin hepsi üzerine vâcib olur, çünkü o. onlarin fiiliyle olmus, bu fiil baskalarina geçmemistir... demistir (Kastallânî). Bunun bir rivayeti 9. bâbda, 22 rakarmyle gemisti.

[40]
Basliga uygunlugu Peygamber'in, Âmir'in vârisleri için, âkilesi üzerine yâhud müslümânlarin Beytu'l-mâl'i üzerine diyet hükmetmemis olmasi yönündendir. Bu hadîs, Buhârî'nin sülâsiyâtinin ondokuzuncusudur. Magâzî, Edeb, Mezâlim, Zebâih, Daavâd Kitâblan'nda uzun, kisa metinlerle geçmisti. Câhid: Çaliskan, son gayretini harcayan: Mucâhid, Allah yolunda harbeden demektir.

[41]
Bu hadîsin birbirini te'yîd ve tafsîl eden sekiz kadar rivayetini Müslim de Sa-hîh'Inde getirmistir. Oradaki rivayetlerin biri söyledir: Safvân ibn Ya'lâ ibn Umeyye babasindan heber verdi. Babasi Ya'lâ ibn Umeyye söyle demistir: Ben Peygamber (S) ile beraber Tebûk gazvesinde bulundum.- Ya'lâ: Bu gazve be-nîm nazarimda en saglam amelimdir, der idi. Ya'lâ dedi ki: Benim ücretli bir adamim vardi. O, bir insanla kitâl edercesine dögüsmüs. Bu iki dögüsenden biri, digerinin elini isirmis... Bu sirada isinlan kimse, isiranin agzindan elini çeki-vermis. Çekerken de ön dislerinden ikisi yerinden sökülmüs. Bunlar Peygamber'e geldiler de, Peygamber (S) onun disinin

tazmînâti olmadigina hükmetti.
Oradaki rivayetlerde daha bâzi tafsilât vardir. Müslim Tercemesi, Kitâbu'l- Kasâme ve'1-Muhâribîn ve'1-Kisâs ve'd-Diyât, "Saldirgan bir kimse diger bir insanin nefsine yâhud bir uzvuna saldirirsa, saldiriya ugrayan da o mütecavizi def ettigi zaman, onun canini yâhud bîr uzvunu telef etse, üzerine tazmînât yoktur babi", V, 257-259 "1673-1674".

[42] Bu üç râvîli hadîslerden yirmincisîdir. Bunun Tefsîr'de, el-Bakara: 178. âyetinde daha genis bir rivayeti geçmisti: Enes ibn Mâlik söyle dedi: Ibnu'n-Nadr'm kizkardesi er-Rubeyy' bir kerresinde bir kadinin ön dislerini kirdi. (Onlar diyetini istediler, Ibnu'n-Nadr da affetmelerini istedi.) Rasûlullah (S) da kisas ile emretti. Bunun üzerine Enes ibnu'n-Nadr:
— Yâ Rasûlallah, Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim (ve Allah'in yardimini anarak derim ki:) Rubeyy'in disi kirilmaz! dedi.
Enes dedi ki: Hakîkaten da'vâcilar en sonu diyete razi olup kisasi biraktilar. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Allah'in kullarindan öyle bir kisi vardir ki, o, Allah'a yemîn etse, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir" buyurdu.

[43] Hadîs basliktaki hükmü açiklamaktadir.
en-Nesâî'nin rivayetinde Rasûlullah (S), Amr ibn Hazm ogullan'na diyetlere dâir gönderdigi mektubunda: "Elin diyeti elli devedir. Her parmagin diyeti de on devedir" buyurmustur. Sârih Hattâbî: Bu rivayet, diyet hususunda bir asildir. Bununla âlimler, elin diyeti, tam diyetin yarisi oldugunda ittifak etmis lerdir. Yine böyle elin ve ayagin parmaklarinin diyeti müsâvî olarak farksiz on deve oldugunda da ittifak etmislerdir, demistir.

[44] el-Bakara: 178. kisas âyetinde "el-Katlâ" elif lâm ile süslü bir cemi' oldugundan kasden ve haksiz olarak öldürülmüs olanlarin, hürr, köle, erkek, disi, müs-lim, muâhedeli cümlesine sâmildir. Herbirinin kaatili kim olursa olsun, mukaabilinde kisas olunur. Ve beyân olunacagi üzere kisasi düsürücü olan afv veya sulh olma vâki' olmadikça, bu kisasin.Icrâsi umûm îmân ehline farzdir... Bunun için disinin erkek, erkegin disi mukaabilinde öldürülecegi imamlar arasinda ittifak edilmistir. Bunu te'yîd ve tefsir edici olmak üzere el-Mâide: 45'deki kisas âyetinde "en-Nefsu bVn-nefsi" buyurulmus ve bununla kisasta s-u. istenen mümâselet ve müsavat, nefis ve can mümâseleti oldugu gösterilmistir. \^ Ve hayât hakki herkes için müsâvîdir ve kisas bu müsavata dayanir. Maktul kim olursa olsun, onun kaatili veya müteaddid kaatilleri o maktulden fazla bir hayât hakkina mâlik degillerdir... (Hakk Dîni, I, 601-602).

[45] Mutarnf'm bu haberini Safiî ile Taberî, Bundâr'dan; o da Su'be'den; o da Ka-tâde'den olmak üzere rivayet etmislerdir

[46] Buradaki haberleri Ibn Ebî Seybe, Saîd ibn Mansûr, Müsedded... gibi hadîsçiler senedleriyle rivayet etmislerdir.
Aldatilarak öldürülen oglanin kaatilleri, oglanin anasi olan kadin, onun dostu ve kadinin cariyesi ve onlara yardim eden bir adam imis. Oglanin adi Asîl imis. Çocugu öldürenler de el-Mugîre ibn Hakîm es-San'ânî'nin karisi, hizmetçisi, kadinin gizli dostu ve baska bir adam imis. Öldürülen çocuk Mugîre'nin baska karisindan olan oglu Asîl imis. Onu öldürüp bir kuyuya atmislar... (Beyhakî).

[47] Kasâme, yemîn ma'nâsma olan "lksâm"dan isim olarak mutlak yemîn ma'nâ-sinadir. Sonra maktulün velîleri üzerine taksim olunan husûsî bir nevi' yemîn ma'nâsma kullanildi. Meselâ bir karye topraginda bir kimsenin milki olmayan bos bir arazîde yaralanmis olarak bir maktul bulunur. Kaatili bilinmez. Veresesi karye ahâlîsinden da'vâ ettikte, maktulün velîsinin tercîh eyledigi elli kisiye yemîn verilir. Ve eger elli kisi bulunmaz ise yemîn verilen kisilere elli yemîn tamâmina dek yemîn tekrîr olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ yakininda düsmanligi zahir olan Amr üzere bi'd-delâle da'vâ eyleseler, maktulün velîleri isbu Amr, Zeyd'i katleyledi diye elli tamâmina dek yemîn ederler. Iste bu iki surette yemîn eden cemâate de "Kasâme" denildi. Eger da'vâcilar yemîn ederlerse, diyete hakk kazanirlar. Ve eger cinayetle ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzim gelmez. Nitekim fikih kitâblannda serhedilmistir... (Âsim Efendi, Kaamûs Tercemesî).

[48] Es'as ibn Kays'in hadîsi uzun bir metinle Sehâdetler ile Yeminler ve Nezrler Ki-tâblari'nda geçti.

[49] Fethu'l-Bârî de söyle dedi: Muâviye'nin kasâme ile kisas yapmasi hususunda ihtilâf edildigi gibi, Umer ibn Abdilâziz üzerine de kasâme ile kisasi hususunda ihtilâf edildi... (Kastallânî).

[50] Buhârî bu hadîsi, "Kasâme"de kisas olmadigina ve bunda hüküm beyyine ve yemîne maksûr olduguna dâir geçen Es'as ibn Kays hadîsine uygun olarak zikretmistir. Bunun birer rivayeti Sulh'ta ve Cizye'de geçmisti. Müslim de Kasâme, Mu-hâribler, Kisas ve Diyât Kitâbi'nda bunun onüç kadar rivayetini ayri ayri yollardan ve farkli metinlerle arka arkaya siralamistir. Müslim Tercemesi, V, 243-250 "1669-1670".

[51] Hadîste evvelâ yeminin müddeîye degil de müddeâ aleyhe yönelmesi vardir. Nitekim bu Ensârîler kissasinda böyle vâki' olmustur... (Kastallânî).

[52] Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmesi, Ensâr kissasinda oldugu gibi, yeminin evvelâ müddeâ aleyhe yönelecegi, müddeîye yönelmiyecegi bakimindandir.
Hadîsin sonundaki "Ile's-Sâm = Sam'a" ta'bîriEbûNuaym'inA/usta/irac'-inda Ahmed ibn Harb rivayetinde "Mine's-Sâm Sam'dan" seklindedir. Fethu'l-Bârî'dt: Bu daha uygundur. Çünkü Abduimelik'in ikaameti Sam'da idi. Ancak bu sürgün isinin Mus'ab ibnu'z-Zubeyr ile muharebe sirasinda Irak'ta bulundugu zaman olmasi muhtemel olur. O takdirde o yemîni yapanlar Irak ehlinden olup Abdulmelik onlari Sam'a sürmüs olur.
el-Kaabisî, Umer ibn Abdilazîz'e taaccüb etmistir: O, Rasûlullah'in hükmüyle ve Râsid Halîfeler'in ameliyle sabit olan kasâme hükmünü, Ebû Kilâbe'nin kavliyle nasil ibtâl etmis, hâlbuki Ebû Kilâbe tabiîlerin dalginlarindan idi. Ab-dulazîz ondan müsned olmayan mürsel bir söz isitmistir. Ebû Kilâbe'de Ensâr kissasiyle Hayber kissasi alt üst olmus, o hifzinin azligindan bunlarin birini digerine bindirmistir. Ve keza kasâme ile ilgili olmayan mürsel bir hikâye isitmistir. Çünkü Hal'in kasâme ile ilgisi yoktur. Abduimelik'in isim silmesinde de hüccet yoktur, demistir ve Allah en bilendir (Aynî-Kastallânî).
Bu uzun metnin Ukl kabilesinden gelen sekiz kisinin macerasi kissasi ile Ensâr'dan birinin Hayber arazîsinde öldürülmesi kissasi Buhârî ve Müslim'de sahîh olarak rivayet edilmis olan saglam ve sihhatlerinde hiç sübhe bulunmayan hadîslerdir. Ebû Kilâbe'nin Anbese'ye hitabi ve onun kendisini bu ifâdelerinde dogrulayici sözleri de aynen Müslim'de rivayet edilmistir: Müslim Ter., V, 251-254 "1671", Kitâbu'l-Kasâme..., 2. Bâb.

[53] Midrâ, mîm'in kesriyle taraga denir, must ma'nâsinadir...

[54] Midrâ, mîm'in kesriyle taraga denir, must ma'nâsinadir...

[55] Evine girmesine izin vermedigin bir adamin gözünü çikarirsan kisas lâzim gelmez demek olur ki, bu da öyle izinsiz bakmayi men' etmede mübalaga ifâde etmektedir.

[56] Âkile: Âkü'in cem'idir. Kisinin âkilesi, baba tarafindan olan yakinlaridir, onlar onun asabesidir. Bunlar âkile diye Isimlendirildi, çünkü bunlar diyeti hakk edenin evinin avlusuna diyet develerini baglarlar, yâhud da cânînin "Akl" denilen diyetini yüklendikleri için böyle isImlenmislerdir...
el-Âkile, aslinda diyet ve kan bedeli ma'nâsina olan "A ki"d&n fail isimdir. "Âkile" cemâati demektir. Sonra bir adamin asabesine denildi...

[57] Hz. Alî'nin böyle kuvvetli bir yemîn ile te'yîd edip: "Ben Rasûlullah'tan, baskalarindan sakli gizli olarak Beyt Ehli'ne mahsûs ve yazili hiçbir emir almadim" demesinde Sîa'nm bu suretle ileri sürdükleri çürük iddialarini kuvvetli bir redd vardir. Alî'nin "Benim bildigim birsey varsa, o da Allah'in kisiye Kur'ân'daki hükümleri ve hakikatleri anlamak kudretini vermis olmasidir" sözünde de mü-fessirlerden naklolunmayan hükümleri, serîatin usûl ve fürû'una uygun olarak herhangibir âlimin anlayip

kavramasi, zekâsiyle Kur'ân'dan çikarabilmesinin cevazina Isaret vardir. Bu hakikati Imâm Mâlik de "ilim, rivayetin çokluguyla hâsil olmaz, o bir nurdur, bir fehm ve idrâk kaabiliyetidir ki, Allah onu dilediginin gönlüne kor" sözüyle ifâde etmistir.

[58] Bunun bir rivayeti Tibb'da da geçmisti. Bu hadîslerin birkaç rivayetini Müslim de Kasâme... Kitâbi'nda getirmistir.

[59] Bunun bir rivayeti Ferâiz'de de geçmisti.

[60] Bu babin hadîslerinin birkaç rivayetini Müslim de Kasâme...'de getirmistir: Müslim Ter., V, 271-275 "1681, 1689".

[61] Bu Ümmü Seleme, mü'minlerin anasidir. Bir rivayette Ümmü Suleym seklinde gelmistir ki, bu Enes ibnMâlik'in anasidir. Fethu'l-Bârî'de söyle dedi: Ümmü Seleme bilhassa köle istedi, çünkü örf, efendilerin, hürrlerin aksine, mesakkatsiz, kolay islerde kölelerinin kullanilmasina rizâ göstermeleri üzere carî idi. Bu haberi es-Sevrî, kendi Camiinde senediyle rivayet etmistir.

[62] Rasûlullah, Ebû Talha'ya "Bana hizmet edecek bir oglan arastir" demisti. Enes ise, annesi Ümmü Suleym'In kefaletinde idi. Onu annesi Peygamber'e getirdi. Kocasi ve Enes'in üvey babasi olan Ebû Talha da beraberinde idi... (Kastallânî).

Hicretin baslarinda Enes'i, sekiz-on yaslarinda oldugu hâlde annesi Ümmü Suleym, Peygamber'in yanina götürüp ' 'Yâ Rasûlallah, bunu size hizmetçiniz olmak üzere getirdim, haddim olmayarak armagan ettim. Benim oglum ve Sizin hizmetçinizdir. Ona duâ buyur" diye takdîm etmisti. Peygamber de Enes hakkinda uzun ömür, mal ve evlâd çoklugu ile duâ etmis idi. Peygamber'in bu duasi bereketiyle Enes, seksenden fazla evlâd ve torun görmüs, kendisi çok mala mâlik olup yüzüç yasina ulastigi hâlde vefat etmistir... (Mehmed Zihnî, el-Hakaaik, s.171-174).

[63] Sahibi tarafindan baglanan veya bir tarafa kapatilan dört ayakli hayvanlarin baglarini kopararak veya kapatildiklari yerden kurtularak meydana getirdikleri cinayet ve zararlar hederdir. Sahibine tazmin lâzim gelmez, demek oluyor. Ancak hayvanin sahibi, cinayet sirasinda ve zarar esnasinda yaninda bulunur da men' etmezse, tazmin îcâb eder. Fikih kitâblarinda bu zararlarin çesitleri ve tazmîn için gereken sartlar ayri ayri tafsil edilmistir.

Kuyu da böyledir. Bir kimsenin kendi milkine yâhud hükümetin izniyle bos bir yerde kazdirdigi kuyunun içine bir insan yâhud hayvan düsse -gerekli tedbîrleri aldigi takdirde- kuyu sahibine tazmin lâzim gelmez.

Ma'den kuyulari da böyledir. Devletin izniyle isletilen ma'den kuyularina düsen insan ve hayvanin zarari, ma'den sahibine ödettirilmez.

Hadîsin son fikrasi "Rîkâz"m, yânî örtülü ve gömülü olan ma'denler ve definelerin beste bir nisbetinde harca, vergiye tâbi' olmasini takrîr etmektedir... {Müslim Ter., V, 312-313).

[64] Ibn Sîrîn'in sözünü Saîd ibn Mansûr; Hammâd'm, Kaadi Iyâd'in, el-Hakem'in ve es-Sa'bî'nin sözlerini de îbn Ebî Seybe senedli olarak rivayet etmislerdir.

[65] Parantez içindeki ziyâde Nesâî ve Ebû Davud'un rivâyetlerindendir. Kirk yil yerine yetmis, yüz rivayetleri de oldugundan, bununla uzak mesafeler kinaye edilmis olmaktadir.

Müslüman ülkesinde yasayan gayri müslim zimmîler, müslümânlar gibi canlari, mallan, irzlari devletin korumasmdadir. Haksiz olarak asla öldürülmezler.

[66] Alî'nin "Ancak Allah tarafindan Kitâb'i hakkindadir kimseye verilen anlama vardir" sözü, müfessirlerden naklolunmayan hükümleri, dînin usûl ve kaaide-lerine uygun olarak bir âlimin anlayis ve zekâsiyle Kur'ân'dan istinbât edebilmesinin cevazina isaret sayilmistir. Bu hakîkati, Imâm Mâlik de: "ÎHm rivayet çoklugu ile hâsil olmaz, o bir nurdur, bir anlama ve idrâk kaabiliyetidir ki, Allah onu diledigi gönüle kor" sözüyle ifâde etmistir.

Bunun bir rivayeti de Cizye'de geçti.

[67] Bu, Peygamberlerde, "Mûsâ kissasi"nda geçti.

[68] Bu da birçok yerde geçti. Bunun bir rivayeti Husûmetler'de geçmisti.

[69] Bu, geçen Ebû Saîd hadîsinin baska bir rivayetidir.